

การตั้งคำถามได้ตรงเป้าและดี สำคัญกว่าคำตอบที่ยอดเยียม
ASKING A PERTINENT AND GOOD QUESTION
IS MORE IMPORTANT THAN AN EXCELLENT ANSWER

สมาน อัสวภูมิ¹
Saman Asawapoom¹

¹บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชธานี
¹Graduate School of Ratchathani University

*Corresponding Author, e-mail: samubon@hotmail.com

บทคัดย่อ

เราคงคุ้นเคยกับวลีทองคำขาวของวงการวิจัยที่ว่า “ป้อนขยะเข้าไป ก็จะได้ผลผลิตแบบขยะออกมา” แต่โดยทั่วไปมักจะหมายถึงแค่การป้อนข้อมูลที่ไม่ได้สาระ ก็จะได้ผลการคำนวณที่ไร้ความหมาย แต่ความจริงแล้วน่าจะรวมความไปถึง การตั้งโจทย์วิจัยที่แย่ ก็จะได้ผลการวิจัยไม่ได้เป็นประโยชน์ด้วย รวมความแล้วสรุปได้ว่า “ตั้งคำถามแบบไหน ก็จะได้คำตอบแบบนั้น” นั่นเอง บทความนี้ตั้งใจจะชี้ให้เห็น ความสำคัญของการตั้งคำถาม มากกว่าการจดจำคำตอบ หรือคำอธิบาย และในมุมที่กว้างขึ้นก็คือเราควร สอนให้ผู้เรียนมีนิสัยใฝ่รู้ ข่างสงสัย และตั้งคำถาม หรือมีจิตใฝ่รู้มากกว่าการสอนที่เน้นเนื้อหาสาระและ การท่องจำ และหวังว่าบทความนี้จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงวิถีคิดและการเตรียมความพร้อมลูกหลาน ของเราเพื่อการทำงานและการดำรงชีวิตไม่มากนักน้อย

คำสำคัญ : คำถาม ตรงเป้า ดีกว่า คำตอบ

Abstract

Surely, we all are acquainted with the platinum phase in research community saying that “Garbage in, Garbage out”, but mostly means when we feed meaningless data into processing machines, the outputs will also be meaningless. However, this should

also include bad research questions that lead to useless findings. In short, whatever the question being asked, likely the answer you will get. This article would like to point out the importance of asking questions over memorizing answers or explanations. In general, students should be taught to be more persistent, skeptical, and questioning, or having inquiry mind, rather than to focus on contents and memorizing. And, hopefully, this article could more or less, lead to some changes in methods and preparedness of our children for work and living.

Keywords: question, pertinent, better than, answer

ความเป็นมาของเรื่อง

เชื่อว่าผู้อ่านส่วนใหญ่เคยฟังเรื่องเล่าเกี่ยวกับที่มาของทฤษฎีแรงโน้มถ่วงของโลกของ Newton ว่าเกิดขึ้นจากขณะที่เขานั่งอยู่ใต้ต้นแอปเปิลและเห็นลูกแอปเปิลหล่นลงมา จึงสงสัยและตั้งคำถามกับตัวเองว่าทำไมลูกแอปเปิลจึงไม่หล่นไปนอกโลก ทั้ง ๆ ที่กว้างใหญ่กว่าโลกเป็นไหน ๆ ก็เป็นที่มาของทฤษฎีแรงโน้มถ่วงของโลกที่โด่งดัง แต่ถ้าในครั้งนั้น Newton ตั้งคำถามว่า “แอปเปิลลูกนี้เน่าหรือเปล่า” Newton ก็คงได้ลูกแอปเปิลไปรับประทาน หรือไม่ก็โยนทิ้งถ้าพบว่ามันเน่า เหมือนคนอื่น ๆ ที่เคยเห็นแอปเปิลหล่นแบบนี้มาแล้วหลายล้านครั้งมาก่อนหน้านั้น

กระนั้นก็ตาม ผู้เขียนก็ยังไม่ค่อยใส่ใจการตั้งคำถามเท่าไรนักจนกระทั่งมีสามิภรรยาคนหนึ่งถูกรอดตายจากเหตุการณ์แก๊สระเบิดที่ทางลงทางด่วนแถว ๆ ประตูนํ้า เมื่อประมาณ พ.ศ. 2532 หรือ 2533 นี้แหละ โดยในวันที่เกิดอุบัติเหตุ ผู้เขียนอยู่ที่แฟลตบ่อนไก่กับ ผศ. ดร.นพดล เจนอักษร อภิปรายงานที่ได้รับมอบหมายจากอาจารย์ ขณะที่กำลังศึกษาระดับปริญญาเอกที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และได้มองออกไปนอกหน้าต่างของห้องพักอยู่พบว่ามีแสงไฟสว่างไสวมาก ในวันต่อมาจึงรู้ว่าเกิดอุบัติเหตุขึ้น ดังนั้นเมื่อมีผู้รอดชีวิตจากเหตุการณ์ดังกล่าวมาแล้วประสบการณ์จึงให้ความสนใจ ซึ่งสามิภรรยาคู่นี้ได้รับเชิญมาออกรายการโทรทัศน์รายการหนึ่ง หลังจากเหตุการณ์นั้น 4 หรือ 5 ปีต่อมาครับ พิธีกรในรายการกล่าวนำและตั้งคำถามแซ่รับเชิญว่า “ทราบมาว่าท่าน (แซ่รับเชิญ) อยู่ในรถคันที่ 15 ห่างจากรถต้นเหตุของการระเบิด ซึ่งทำให้ไฟไหม้รถไปเกือบร้อยคัน อะไรทำให้ท่านทั้งรถและวิ่งย้อนหลังไป” แซ่รับเชิญบอกว่า สามิซึ่งเป็นคนขับรถถามขึ้นมาลอย ๆ ว่า “กลิ่นแก๊สหรือเปล่าแม่” และภรรยาก็ตอบว่า “น่าจะใช่” เสริ่งแล้วทั้งสองคนก็ลงจากรถ และวิ่งย้อนหลังกลับมาบนทางด่วน ทั้ง ๆ ที่ภรรยากำลังท้องอยู่ก็ตาม และหลังจากวิ่งมาไม่นานแก๊สก็ติดไฟและระเบิดขึ้น สองสามิภรรยาก็รอด แม้จะถูกไฟลวกไปเกือบทั้งตัวก็ตาม นั่นคือ “ผลดีของการตั้งคำถามที่ตรงเป้าและทันเวลา” กล่าวคือ ถ้าการตั้งคำถามใน

ครั้งนั้นเป็นอย่างอื่น เช่น “เหม็นอะไรนะ” หรือ “ใครทำแกสร้วแถวนี้” หรือ “นี่รถจะติดไปอีกนานไหม” แล้วเขารับเชิญในวันนั้นก็คงไม่มีชีวิตรอด และรายการโทรทัศน์วันนั้นทำให้ผู้เขียนนึกถึงตอนที่ Tony Bennet อาสาสมัครชาวอเมริกันที่ผู้เขียนพักอยู่ด้วยขณะที่กำลังศึกษาอยู่ที่วิทยาลัยวิชาการศึกษามหาสารคาม บอกผู้เขียนว่า ผลการตรวจจักษุจะพบว่าเป็นโรคพยาธิใบไม้ตับ ประมาณ 800 ตัว และผู้เขียนน่าจะไม่มีชีวิตอยู่ได้ไม่เกิน 5 ปี คือควรเสียชีวิตประมาณ พ.ศ. 2518 ครับ หลังจากเศร้าอยู่หลายวัน ก็คิดได้ เลยฝากพี่ Tony ไปถามหมอว่า “มีทางเลือกที่จะรอดไหมครับ” และได้รับคำตอบกลับมามีว่า “โอกาสคือห้าสิบห้าสิบ” ถ้าทำได้ 3 ข้อ คือ (1) เลิกกินปลาน้ำจืดดิบเด็ดขาด (2) ไม่ดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ และ (3) ออกกำลังกายสม่ำเสมอ ซึ่งผู้เขียนเลือกทำตามนั้น ผลก็คือมีชีวิตรอดมาจนถึงทุกวันนี้ แต่ถ้าตอนนั้นไม่ได้ถามหมอมามีทางเลือกที่จะรอดไหม แต่ถามญาติว่า “จงวัดโหนดเภา” ก็คงตายไปแล้วครับ

นั่นคือจุดเริ่มต้นที่ผู้เขียนให้ความสำคัญกับการตั้งคำถาม และทดลองใช้กับการทำงานและการดำรงชีวิตของตนเอง จนมั่นใจว่าเป็นประโยชน์จึงได้นำหลักคิดนี้มาใช้ในการสอนจนถึงปัจจุบัน คือ ก่อนสอนทุกครั้งจะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนถามคำถามที่อยากรู้ (ถามได้ทุกเรื่องในจักรวาลจริง) ได้ครั้งละ 3 คำถาม เพื่อฝึกการตั้งคำถาม และแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน จากวันนั้นจนถึงบัดนี้ พบว่าความเชื่อและวิธีคิดแบบนี้มีประโยชน์มาก โดยเฉพาะในปัจจุบัน และในการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 นอกจากนี้ยังได้ศึกษาแนวคิดของนักวิชาการที่เขียนหรือกล่าวถึงเรื่องนี้มาระยะหนึ่งยังเพิ่มความมั่นใจในหลักการนี้ยิ่งขึ้น ดังจะได้กล่าวถึงต่อไป

ทำไมคำถามจึงสำคัญกว่าคำตอบ

โดยทั่วไปแล้วคนเรามักจะทิ้งกับ “คนที่ตอบคำถามได้เยี่ยม” แต่ไม่ใส่ใจหรือให้ความสำคัญกับ “คนที่ตั้งคำถามได้ดี” ทั้ง ๆ ที่ในความเป็นจริงแล้วการตั้งคำถามที่ตรงเป้าและดีนั้นสำคัญกว่าการได้คำตอบที่ยอดเยี่ยม จริงอยู่การได้คำตอบหรือมีคำตอบที่ดีก็เหมือนกับการเดินทางบรรลุตามเป้าหมาย อย่างไรก็ตาม การเดินทางถึงเป้าหมาย แต่ไม่ใช่เป้าหมายที่เราจะไปหรือที่ต้องการนั้น ย่อมไม่เกิดประโยชน์ใด ๆ การตั้งคำถามเป็นความพยายามในการเจาะให้ถึงเป้าหมายที่เราต้องการ ตามสภาพปัญหาที่เราเผชิญอยู่ และด้วยการตั้งคำถามที่ดีและถูกต้องจะนำไปสู่การสร้างทางเลือกที่นำไปสู่การแก้ปัญหาที่ต้องการแก้ไข ขณะเดียวกันถ้าเราตั้งคำถามที่ไม่ถูกต้องย่อมนำไปสู่คำตอบที่เราไม่ต้องการในที่สุด ยกตัวอย่างเช่น ถ้าเราตั้งคำถามว่า “เราจะแปรรูปรัฐวิสาหกิจอย่างไร” คำตอบก็จะเป็นกระบวนการในการแปรรูปของรัฐวิสาหกิจ ทั้ง ๆ ที่อาจจะไม่มีความจำเป็นที่จะต้องแปรรูปรัฐวิสาหกิจเลย ขณะเดียวกันถ้าเราตั้งคำถามว่า “ทำไมเราจึงต้องแปรรูปรัฐวิสาหกิจ” คำตอบที่เราจะได้ก็คือคำอธิบายถึงสาเหตุและ

ความจำเป็นที่จะต้องแปรรูปรัฐวิสาหกิจนั่นเอง ซึ่งผลที่เกิดขึ้นจะแตกต่างกัน ด้วยเหตุนี้เราจะพบว่าบ่อยครั้งที่คนเราเกิดความขัดแย้งกันเพราะการตั้งคำถามและตีโจทย์ของปัญหาไม่ตรงกัน

Heik (2017) ชี้ว่า การตั้งคำถามเป็นศิลป์ของการเรียนรู้ และการเรียนรู้ที่จะตั้งคำถามเป็นตัวบ่งชี้ของความเข้าใจในสิ่งที่เรียน ซึ่งสำคัญกว่าความดีใจและความสุขที่ได้รับคำตอบในเบื้องต้น แต่ไม่รู้ว่าจะนำคำตอบนั้นไปทำอะไร บ่อยครั้งเราจะไม่ค่อยสงสัยหรือตั้งคำถามในสิ่งที่เกิดขึ้น หรือเป็นอยู่ดังที่ ธีระ รุญเจริญ (2558) เคยเล่าให้ผู้เขียนฟังว่า ครั้งหนึ่งท่านได้รับมอบหมายจากกระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้ทรงคุณวุฒิไปประเมินโรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดกระบี่ ท่านตั้งคำถามนักเรียนว่า “ทำไมไปไม่ส่วนใหญ่จึงแบน” นักเรียนตอบว่าเพราะเป็นธรรมชาติ แต่หลังจากได้มีการสนทนากันต่อไปจนได้ความว่าที่ไปไม่ส่วนใหญ่แบนเพราะต้องใช้รับแสงอาทิตย์ในการปรุงอาหาร ซึ่งก็ดูเหมือนจะเป็นคำตอบที่น่าพึงพอใจ แต่พอตั้งคำถามใหม่ต่อไปว่า “แล้วทำไมสนทะเลจึงมีใบเล็กและเรียว” ก็ได้รับคำตอบเหมือนเดิมอีกว่า “เพราะเป็นธรรมชาติ” ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะเราไม่ค่อยสอนให้นักเรียนสงสัย และใส่ใจในการตั้งคำถาม เราไม่เคยตั้งคำถามตัวเองเลยว่าทำไมคนต้องมีจมูกสองรู ทำไมต้องมีหูอยู่ข้างของหัว ทำไมเราต้องมีคิ้ว และอื่น ๆ เพราะเราไม่ค่อยสงสัยในสิ่งที่เป็นอย่างอยู่ และเราไม่ค่อยเห็นความสำคัญในการตั้งคำถาม

Heik (2017) กล่าวต่อไปว่า แม้ว่าการตั้งคำถามเป็นสิ่งที่สำคัญต่อการเรียนรู้ของคนเรา แต่หัวใจสำคัญของการตั้งคำถามคือ คำถามนั้นควรเป็นคำถามที่ดี ทันเวลา และสถานการณ์ เพราะการตั้งโจทย์ที่ผิดก็จะนำไปสู่การได้คำตอบที่ไม่เป็นประโยชน์ การตั้งคำถามไม่สอดคล้องกับเวลา และสถานการณ์ที่ควรตั้งคำถามนั้น ก็ไม่เป็นประโยชน์เท่าที่ควร ดังตัวอย่างแซกรับเชิฐออกรายการโทรทัศน์ หรือกรณีการป่วยเป็นโรคพยาธิใบไม้ตับของผู้เขียนที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

การคิดที่สร้างสรรค์กับการตั้งคำถามที่ดีเป็นของคู่กัน ศาสตร์ต่าง ๆ ที่ก้าวหน้ามาจนถึงทุกวันนี้เกิดจากการตั้งคำถามที่ดี การค้นพบแรงโน้มถ่วงของโลกก็เพราะ Newton สงสัยว่าทำไมแอปเปิลไม่หล่นออกนอกโลก ดังกล่าวมาแล้ว Sloane (2017) กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า เด็กเรียนรู้จากการตั้งคำถาม บริษัทชั้นนำจะคัดเลือกนักนวัตกรรมจากวิธีตั้งคำถามของผู้สมัครงาน เพราะฉะนั้นการตั้งคำถามที่ดีเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพที่สุดในการเรียนรู้ คนที่คิดว่าตนเองรู้ทุกอย่างแล้ว ไม่ต้องตั้งคำถาม และไม่ต้องถามใครอีกนั้นเป็นการคิดที่ผิดพลาดอย่างยิ่ง นักนวัตกรรมอัจฉริยะทั้งหลายจะไม่หยุดตั้งคำถาม เพราะพวกเขารู้ดีว่านั่นคือเส้นทางในการรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งที่เราต้องการเข้าใจ

Socrates (2017) ให้ความเห็นว่า โลกของเราก้าวหน้าและเปลี่ยนแปลงมาได้จนถึงทุกวันนี้เพราะการตั้งคำถาม ไม่ใช่การมีคำตอบ หรือความรู้ที่เรามีอยู่แล้ว จริงอยู่นักการเมือง ผู้นำศาสนา ตลอดจนนักปรัชญาเมธี ต่างก็มีคำตอบที่ดีให้กับโลกใบนี้ แต่ทุกคำตอบที่มีคุณค่าเหล่านั้นผูกโยงกับบริบท และไม่จีรังยั่งยืน ไม่มีคำตอบใดถูกต้องนิรันดร์กาล トラバโดที่เรายังคงคิดได้ เราจะมีคำถาม และเมื่อใดเราหยุดตั้งคำถาม

เมื่อนั้นเราก็ไม่ข่มขู่อีกต่อไป และเราก็จะเป็นเพียงหุ่นยนต์ที่โง่เขลา และที่ Socrates (2017) ใช้คำว่า โง่เขลา (stupid) เพราะหุ่นยนต์มีคำตอบที่ดีให้เราได้ แต่ไม่สามารถถามคำถามที่ฉลาดได้เหมือนมนุษย์

จากแนวคิดที่นำเสนอไปข้างต้นพอสรุปได้ว่า แม้ว่าคำตอบเป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็นในการเรียนรู้ และการดำรงชีวิตของคนเรา แต่การตั้งคำถามที่ตรงประเด็นปัญหา และที่สำคัญกว่าการมีคำตอบที่ยอดเยียมอยู่แล้ว ผู้เขียนบอกลูกศิษย์เสมอว่า “คำถามคืออนาคต คำตอบคืออดีต” หมายความว่า ความรู้ หนังสือ ผลการวิจัยที่ดีพิมพ์ แม้จะเป็นองค์ความรู้ หรือคำตอบที่ดีและเป็นประโยชน์ แต่ความรู้ หรือคำตอบเหล่านั้นเป็นอดีตทันทีที่นำเสนอด้วย (เหตุนี้จึงนิยมเขียน abstract ผลการวิจัยเป็น past tense) และทุกทฤษฎีหรือคำตอบจะผูกโยงกับบริบทและกาลเวลา ครั้น แต่คำถามคือปัจจุบันและอนาคต เพราะกำลังหาคำตอบของสิ่งที่ปัจจุบันหรืออนาคต ดังนั้น ผู้เขียนจึงให้ความสำคัญกับการตั้งคำถาม เป็นที่สุด แต่ไม่ได้ละเลยองค์ความรู้ หรือคำตอบที่มีอยู่แล้ว เพราะสิ่งเหล่านั้นเป็นฐานคิดสำคัญในการตั้งคำถามที่ดี และเป็นข้อมูลในการแสวงหาทางเลือก หรือต่อยอดคำตอบของคำถามที่ตั้งขึ้นต่อไป

แนวคิดเกี่ยวกับการตั้งคำถาม

การตั้งคำถามที่ดีเป็นทั้งศาสตร์ ศิลป์ และทักษะ จึงไม่อาจจะสอนและเรียนรู้กันได้ด้วยบทความ เรื่องเดียว หรือหลักสูตรเร่งรัด 5 วัน 7 วัน เส้นทางสู่การเป็นนักตั้งคำถาม “เงินล้าน หรือหลายล้าน” นั้นต้องฝึกฝน อดทน ลองผิดลองถูก อย่างกลัวจะเสียหน้า หรือถูกกล่าวหาว่า “โง่” เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นอุปสรรคสำคัญของนักเรียนชีวิตที่ต้องการเดินทางบนเส้นทางนี้ ข้อสำคัญคือ “ต้องมีความเชื่อและศรัทธา” เป็นเบื้องต้นว่า “คำถามสำคัญที่สุด” ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น และไม่หยุดเรียนรู้ว่าผู้รู้ท่านอื่นที่ได้แนะนำเรื่องนี้ว่าอย่างไร ดังสาระบางส่วนที่ผู้เขียนจะได้นำเสนอต่อไป

แนวคิดแรกที่ยากกล่าวถึงคือ “15 คำคมเกี่ยวกับความสำคัญของการตั้งคำถามที่ถูกต้อง” ที่ Ditzkoff (2012) ได้รวบรวมเอาไว้ และขอถอดความเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ดังนี้

1. “ไม่ใช่ว่าเขาไม่รู้แนวทางที่จะแก้ปัญหา แต่อยู่ที่ว่าเขาไม่รู้ว่าจะอะไรคือปัญหาต่างหาก” (G.K. Chesterton)
2. “ไม่มีคำตอบที่ถูกต้องสำหรับคำถามที่ผิด” (Ursula K. Le Guin)
3. “เราคิดว่าเรารู้คำตอบ แต่จริง ๆ ก็คือเราตั้งคำถามผิดตั้งแต่ต้น” (Bono)
4. “จงตั้งคำถามที่ถูกต้อง ถ้าอยากได้คำตอบที่ถูกต้อง” (Vanessa Redgrave)
5. “การตั้งคำถามที่ถูกต้องนั้นใช้ความพยายามมากพอ ๆ กับการหาคำตอบที่ถูกต้อง” (Robert Half)
6. “สิ่งที่หลายคนคิดว่าเป็นคำตอบ จริง ๆ แล้วมันคือการค้นพบคำถามต่างหาก” (Jonas Salk)

7. “สิ่งที่เรากำลังสังเกตอยู่นั้นไม่ใช่ธรรมชาติที่เป็นจริง แต่เป็นธรรมชาติตามกรอบคำถามของเราเอง” (Werner Heisenberg)

8. “จิตที่ไม่สร้างสรรค์จะไม่เห็นจุดบกพร่องของคำตอบ แต่ต้องใช้จิตที่สร้างสรรค์อย่างยิ่งยวดจึงจะเห็นข้อบกพร่องของคำถาม” (Antony Jay)

9. “ในโรงเรียนเรามักจะให้รางวัลกับคนที่มีคำตอบที่ดี มากกว่าคนที่ตั้งคำถามที่ดี” (Richard Saul Wurman) (สำหรับข้อนี้ผู้เขียนเคยเสนอนักศึกษาให้รายวิชาที่สอนว่าจะประเมินคะแนนปลายภาคโดยให้นักศึกษาตั้งคำถามเอง และตอบคำถามของตนเองส่ง แทนที่จะตอบข้อสอบที่ผู้สอนออก แต่นักศึกษาไม่สนใจ เลยไม่มีโอกาสได้ทดลอง)

10. “ไม่ว่าคุณจะทำอะไร จะเป็นการดีกว่าถ้าคุณที่ตั้งคำถามในสิ่งที่จะทำ แม้ว่าเราเคยยอมรับสิ่งนั้นโดยคุณหมาก่อนก็ตาม” (Bertrand Russell)

11. “คอมพิวเตอร์ไร้ประโยชน์ เพราะมันได้แต่คำตอบกับเราเท่านั้น” (Pablo Picasso)

12. “งัดดัดสิน (ความฉลาด) ของบุคคลจากคำถาม มากกว่าจากคำตอบของเขา” (Voltaire)

13. “เราจะได้ยินเฉพาะคำถามที่เราจะค้นหาคำตอบเท่านั้น” (Friedrich Nietzsche)

14. “จุดแข็งในการเป็นที่ปรึกษาของผู้เขียนคือการทำตัวเป็นคนที่ไม่รู้อะไร และตั้งคำถามเล็กน้อย” (Peter Drucker)

15. “คนที่ตั้งคำถามจะดูเป็นคนโง่เพียง 5 นาทีแรกที่ถาม แต่คนที่ไม่ถามคำถาม จะเป็นคนโง่ตลอดกาล” (Chinese proverb)

แนวคิดที่สองคือ Pual และ Elder (2001) ซึ่งได้ให้ทัศนะและแนวทางการการตั้งคำถามที่ดีไว้หลายประการ พอสรุปได้ดังนี้

1. คำสำคัญในการตั้งคำถาม คำถามเป็นตัวกำหนดภาระงาน ประเด็นปัญหา และขอบเขตของเรื่อง ซึ่งเป็นตัวกระตุ้นกระบวนการคิด ส่วนคำตอบเป็นผลสุดท้ายของการคิด เมื่อได้คำตอบเมื่อใด เมื่อนั้นกระบวนการคิดก็สิ้นสุดลง เว้นเสียแต่คำตอบที่ได้นำไปสู่คำถามใหม่ที่เกิดขึ้น ดังนั้น ถ้าเราสอนคำตอบให้ผู้เรียนก็ยากที่จะส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ฝึกคิด ครูที่ดีจึงเข้าใจและเห็นความสำคัญของการเรียนรู้กับการตั้งคำถามที่ดี การคิดที่ไม่นำไปสู่ทางออกที่สร้างสรรค์แล้วจะเป็นประโยชน์น้อย หรือที่ผู้เขียนเรียกว่าการคิดวงจรปิด (close-loop thinking) คำถามทำให้คนเราคิดต่อ และการคิดที่สร้างสรรค์ทำให้เราเรียนรู้สิ่งที่มีคุณค่ากับตนเอง

2. แนวทางในการตั้งคำถาม คำถามที่ควรถามตนเอง ขณะที่ตั้งคำถามมีดังนี้

2.1 คำถามเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ ทำให้เรารู้ว่าเราถามหรือทำสิ่งนั้นเพื่ออะไร

2.2 คำถามเกี่ยวกับข้อมูล ทำให้เรารู้ว่าข้อมูลในสำคัญและจำเป็น รวมทั้งคุณภาพของข้อมูลด้วย

2.3 คำถามเกี่ยวกับการตีความ ทำให้เราทราบว่าเราจะจัดระบบและนำเสนอข้อมูลอย่างสร้างสรรค์และมีความหมายได้อย่างไร

2.4 คำถามเกี่ยวกับฐานการคิดของเรื่องนั้น ๆ ทำให้เรารู้ว่าอะไรบ้างที่เราหาคำตอบที่เชื่อถือได้แล้ว

2.5 คำถามเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้ ทำให้เราตระหนักถึงประโยชน์ที่จะได้จากการได้คำตอบจากโจทย์

2.6 คำถามเกี่ยวกับมุมมอง ทำให้เราได้พิจารณาตรวจสอบความคิดของเรากับมุมมองของคนอื่นเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ

2.7 คำถามเกี่ยวกับความเชื่อมโยงของเรื่อง ทำให้เราเห็นความสัมพันธ์เกี่ยวข้องของเรื่องกับคำถามที่เราถาม

2.8 คำถามเกี่ยวกับความถูกต้อง ทำให้เราสามารถประเมินและตรวจสอบข้อเท็จจริงและความถูกต้องได้

2.9 คำถามเกี่ยวกับความชัดเจน ทำให้เราใส่ใจกับรายละเอียดและจุดสำคัญของเรื่องมากขึ้น

2.10 คำถามเกี่ยวกับความคงเส้นคงวา ทำให้เราต้องทบทวนและตรวจสอบความสับสน ความขัดแย้งในตนเองทางความคิด

2.11 คำถามเกี่ยวกับความเป็นเหตุเป็นผล เป็นการตรวจสอบความคิดทั้งระบบ ดูความสัมพันธ์ต่อเนื่องทั้งหมดและความเป็นเหตุเป็นผลต่อกันและกัน

3. มิติในการตั้งคำถาม การตั้งคำถามแต่ละครั้งอาจจะมองในมิติเดียวหรือหลายมิติก็ได้ แต่โดยทั่วไปแล้วคำถามระดับสูงมักจะเกี่ยวข้องหลายมิติ เช่น มิติด้านคุณธรรมจริยธรรม มิติทางการเมือง มิติทางชีววิทยา มิติทางเศรษฐศาสตร์ มิติทางสังคม และมิติทางจิตวิทยา ฯลฯ ในการตั้งคำถามแต่ละครั้งควรมีมิติที่เกี่ยวข้องไว้เป็นฐานซึ่งจะทำให้การตั้งคำถามได้คมชัดและไม่หลงประเด็นในการคิดวิเคราะห์

แนวคิดสุดท้ายที่จะนำมากล่าวถึงคือแนวคิดของ Rothstein และ Santana (2011) ที่เสนอว่า “ถ้าจะเปลี่ยนเพียงอย่างเดียวแล้ว สิ่งนั้นก็คือการสอนให้นักเรียนตั้งคำถามเป็น” ซึ่งเป็นแนวคิดที่ตรงกับที่ผู้เขียนเชื่อและทำมาสิบกว่าปีที่ผ่านมา หนังสือของนักวิชาการทั้งสองนี้มี 10 บท โดยผู้เขียนได้จัดกลุ่มความคิดเพื่อสะดวกในการสื่อสารออกเป็นสามกลุ่มความคิด ดังนี้ บทที่ 1-3 เป็นแนวคิดพื้นฐานในตั้งคำถาม คือ แนวคิดเกี่ยวกับการตั้งคำถาม การเลือกคำถามที่ต้องการเน้น และกฎในการตั้งคำถาม บทที่ 4-7 เป็นคำแนะนำในการฝึกฝนตนเองในการตั้งคำถามของนักเรียน ส่วนบทที่ 8-10 เป็นผลที่เกิดขึ้นจากการฝึกให้นักเรียนตั้งคำถามเอง ซึ่งล้วนแล้วแต่มีสาระสำคัญและดี ๆ ทั้งนั้น แต่คงไม่สามารถนำเสนอไว้ได้ทั้งหมด จึงเลือกมากล่าวถึงเพียงบางส่วนดังนี้

ประการแรกคือ กฎการตั้งคำถามประกอบด้วย (1) จงถามคำถามให้มากที่สุดเท่าที่คุณทำได้ (2) อย่าหยุดการอภิปราย ตัดสิน หรือตอบคำถามที่ตั้งไว้ (3) เขียนทุกคำถามอย่างที่คุณถาม และ (4) เปลี่ยนทุกข้อความบอกเล่าให้เป็นคำถาม

ประการที่สองคือ ถึงเวลาที่นักเรียนจะต้องตั้งคำถามเอง โดยจัดโอกาสให้นักเรียนได้ฝึกตั้งคำถาม ในสถานการณ์ต่างๆ อาจจะมีทั้งการฝึกตั้งคำถามกันเองในกลุ่ม ตั้งคำถามระหว่างกลุ่ม ตั้งคำถามเดี่ยว สำหรับที่ผู้เขียนใช้อยู่มีทั้งสามลักษณะที่กล่าวมาข้างต้น และเปิดโอกาสให้นักเรียนตั้งคำถาม (อะไรก็ได้) ก่อนเริ่มสอนทุกชั่วโมงที่สอน ซึ่งเป็นประสบการณ์ที่ดีอย่างยิ่ง สำหรับข้อพึงคำนึงในการส่งเสริม การตั้งคำถามของนักเรียนตามความเห็นของ Rothstein และ Santana (2011) นั้นมีดังนี้

1. โดยทั่วไปแล้วคนที่ไม่มีประสบการณ์ในการตั้งคำถามมักจะมีปัญหาในการตั้งคำถาม ดังนั้น ควรใช้เวลาและให้กำลังใจนักเรียนเสมอ
2. ไม่ควรให้ตัวอย่างคำถามแก่ผู้เรียน เพราะถ้าคุณให้ตัวอย่างคำถามกับนักเรียน จะกลายเป็น ต้นแบบและเกณฑ์การตั้งคำถามของนักเรียนด้วย
3. การทำงานกลุ่มของนักเรียน อาจจะช้าหรือเร็วต่างกันได้ ใจเย็น ๆ ให้ความเวลาในการทำงานกลุ่ม เช่นกัน
4. นักเรียนบางคนอาจจะไม่ให้ความร่วมมือ และฝึกปฏิบัติการตั้งคำถาม ครูควรทบทวนงาน ที่ได้รับมอบหมายและกติกา
5. บางครั้งนักเรียนอาจจะเริ่มคุยกันเรื่องอื่น แทนที่จะตั้งคำถาม หรืออภิปรายกันเรื่องโน้นเรื่องนี้ ไม่เกี่ยวกับกิจกรรมที่มอบหมาย สิ่งที่คุณพึงทำคือ ควรเตือนให้นักเรียนหันกลับมาทำกิจกรรมต่อ หรือไม่ก็ให้ลองเปลี่ยนสิ่งที่พูดคุยกัน หรือประโยคบอกเล่าเหล่านั้นเป็นคำถามก็ได้
6. บางครั้งนักเรียนอาจจะสับสนในคำสั่งหรือกิจกรรม ครูอาจจะยุติกิจกรรมชั่วคราว และอธิบาย คำสั่งหรือกิจกรรมนั้นอีกครั้ง
7. แต่ถ้าในที่สุดพบว่ากิจกรรมที่มอบให้นักเรียนทำไม่เป็นไปตามที่คาดหวัง ครูควรมีกิจกรรม หรือแผนสำรองไว้เสมอ

ประการสุดท้ายคือ การจัดลำดับความสำคัญของคำถาม ซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญที่มักจะ ถูกละเลยจนสร้างปัญหาให้กับตนเองหรืองานที่ทำภายหลังได้ นักเรียนบางคนอาจจะตั้งประเด็นในการ เขียนรายงาน หรือหัวข้อในการค้นคว้า หรือโจทย์ในการวิจัย แต่ลงท้ายด้วยการประสบปัญหาในการหา เอกสารประกอบการค้นคว้า หรือการเก็บรวบรวมข้อมูล หรือได้ข้อมูลมาแล้ว แต่ไม่รู้ว่าจะนำมาใช้อย่างไร ในที่สุดก็อาจจะจบลงด้วยการได้ผลงานที่ไม่มีคุณภาพ หรือร้ายกว่านั้นก็อาจจะต้องเปลี่ยนเรื่องที่จะ ศึกษาใหม่ทั้งหมด นั่นคือที่มาของการตั้งคำถามหรือโจทย์ที่ผิด หรือไม่รอบคอบ และกระบวนการจัด ความสำคัญของคำถาม (prioritize the questions) เป็นแนวทางหนึ่งที่ช่วยให้การตั้งคำถามที่ดีและ รอบคอบมากขึ้น

Rothstein และ Santana (2011) แนะนำการจัดลำดับความสำคัญของคำถามไว้ดังนี้

1. นักเรียนเลือกคำถาม 3 คำถามที่ดีที่สุดจากทั้งหมดที่ตั้งไว้ ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เช่น เลือก 3 คำถามที่สำคัญที่สุด หรือ 3 คำถามที่คุณสนใจมากที่สุด หรือ 3 คำถามที่จะช่วยให้คุณทราบดีที่สุด เป็นต้น
2. นักเรียนเลือก 3 คำถามที่สำคัญที่สุดตามนี้
 - 2.1 ทบทวนข้อคำถาม และอภิปราย เสร็จแล้วเลือก 3 คำถามที่เห็นว่าสำคัญที่สุด
 - 2.2 เลือกคำถามที่ได้รับคะแนนสนับสนุนจากผู้ร่วมระดมสมองมากที่สุด
3. นักเรียนอธิบายสนับสนุน 3 คำถามที่เลือก
4. นักเรียนอธิบายเหตุผลในการเลือกคำถามในกลุ่มตนเอง ก่อนที่จะนำเสนอต่อกลุ่มใหญ่
5. นำเสนอคำถามที่เลือก และอธิบายเหตุผลประกอบในการเลือกคำถามดังกล่าว

บทสรุปและการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

แม้ผู้เขียนจะให้ความสำคัญกับการตั้งคำถาม มากกว่าคำตอบที่ได้ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าไม่เห็นความสำคัญของคำตอบ ซึ่งถือว่าเป็นองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการทำความเข้าใจในปรากฏการณ์ และเป็นฐานคิดสำคัญในการตั้งคำถามดี ๆ และการค้นพบสิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของมนุษยชาติ เพียงแต่ผู้เขียนเห็นว่า “การตั้งคำถามที่ตรงเป้า สอดคล้องกับสถานการณ์ และกาลเวลา” เป็นเครื่องมือสำคัญในการดำรงชีวิตในปัจจุบัน และการเตรียมพร้อมในการดำรงชีวิตในอนาคต มากกว่าการท่องคำตอบหรือความรู้ที่มีอยู่แล้ว เพราะทุกคำตอบหรือความรู้ยึดโยงกับบริบท และมีข้อจำกัดแห่งกาลเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดำรงชีวิตและการทำงานในยุคปัจจุบัน ยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงและการแข่งขันที่เข้มข้นอย่างที่เรารู้จักในปัจจุบัน เป็นคุณลักษณะสำคัญของจิตใฝ่รู้ (Inquiry Mind) ดัง Wagner (2014) เสนอให้เป็นหนึ่งในทักษะสำคัญในการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 โดยให้เหตุผลว่า นักวิชาการและผู้บริหารองค์กรชั้นนำในปัจจุบัน ต่างก็ให้ความสำคัญกับการตั้งคำถามที่ดีและเป็นประโยชน์ในการทำงานมากกว่าความรู้และทักษะวิชาชีพที่เรียนมาด้วยซ้ำ

อีกประการหนึ่ง ผู้เขียนอยากชี้ให้เห็นว่า แม้ว่าการตั้งคำถามอาจจะเป็นคุณสมบัติพื้นฐานของคนเราทุกคน แต่การตั้งคำถามที่ดีนั้นเป็นสิ่งที่จำเป็นต้องเรียนรู้ ฝึกฝน และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และโดยหลักคิดที่ว่า “การตั้งคำถามคือปัจจุบันและอนาคต ส่วนความรู้และคำตอบคืออดีตและปัจจุบันเท่านั้น” ดังนั้น การจัดการศึกษา และการจัดการเรียนการสอนจึงควรให้ความสำคัญกับกระบวนการคิด และการตั้งคำถามมากกว่าการท่องจำคำตอบ หรือความรู้หรือทฤษฎีที่มีอยู่เหมือนกับหลายประเทศกำลังทำอยู่ในปัจจุบัน รวมทั้งประเทศไทยของเราด้วย

ประการสุดท้าย ผู้เขียนอยากเห็นและเชื่อว่า “ความสามารถและคุณภาพของการทำงาน และการดำรงชีวิตอยู่ในศตวรรษที่ 21 อยู่ที่ความสามารถในการตั้งคำถามที่มีคุณภาพ ตรงประเด็น และยึดโยงกับสภาวะปัจจุบัน หรือสิ่งที่ยากในการคาดเดาในอนาคต” ผู้เขียนอยากเห็นประชากรในศตวรรษที่ 21 เป็นนักตั้งคำถามที่ยิ่งใหญ่ และตั้งคำถามต่อปัญหาที่คาดว่าจะเกิดขึ้นได้ล่วงหน้า ไม่ใช่รอให้ปัญหาเกิดขึ้นแล้วค่อยตั้งคำถาม ไม่ใช่รอให้ป่วยก่อนค่อยตั้งปัญหาสุขภาพ ไม่ใช่รอให้มีเงื่อนไขก่อนค่อยคิดได้จากประสบการณ์และหนังสือ หรือบทความที่ผู้เขียนอ่านหนังสือที่เขียนโดยบุคคลที่ป่วยและหมอบอกว่าอาจจะอยู่ได้ไม่นาน จึงจะเริ่มคิด และตั้งคำถามตนเองว่า “จะใช้เวลาที่เหลือนี้อย่างมีคุณค่าได้อย่างไร” (Kalanithi, 2016) ดังนั้น ถ้าคนในศตวรรษที่ 21 ไม่เปลี่ยนวิธีคิดและวิธีการเรียนรู้ จากการเน้นการจดจำคำตอบหรือเนื้อหา มาเป็นการตั้งคำถาม เราไม่เปลี่ยนจากการติดอยู่กับความรู้และความสำเร็จในอดีต มาเป็นการคิดล่วงหน้าและการตั้งคำถามอย่างมีคุณภาพแล้ว ถือว่าเราไม่ได้เตรียมลูกหลานของเราเพื่อดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 เท่าที่ควร และจะเป็นข้อผิดพลาดของมนุษยชาติอย่างใหญ่หลวง เราเรียนรู้ว่าไดโนเสาร์น่าจะสูญพันธุ์จากอุกกาบาตพุ่งชนโลก แต่มนุษยชาติจะสูญพันธุ์ถ้าเราไม่ได้เตรียมความพร้อมให้กับลูกหลานของเราให้พร้อมในการทำงานและดำรงชีวิตในโลกใหม่ที่จะไม่มีวันเหมือนเดิมอีกต่อไป สิ่งที่พ่อแม่และเราเคยทำและใช้ได้ผลในปัจจุบัน อาจจะใช้ได้บ้างเล็กน้อย หรือใช้ไม่ได้เลยในอนาคต ทักษะการตั้งคำถามที่ดีคือเครื่องมือและความพร้อมที่สำคัญในการทำงานและการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21

รายการอ้างอิง

- ธีระ รุญเจริญ. (2558). “การสนทนาทั่วไปเกี่ยวกับชีวิตและการศึกษา ระหว่างการพักผ่อนที่เกาะหลีเป๊ะ ก่อนการเกษียณอายุราชการ 65 ปี ของผู้เขียน พร้อมศาสตราจารย์ ดร.ธีระ รุญเจริญ และเพื่อนร่วมวิชาชีพ”.
- สมาน อัครภูมิ. (2539). *รู้งาน รู้ชีวิต*. อุบลราชธานี : ยงสวัสดิ์การพิมพ์.
- Ditkoff, Mitch. (2012). *15 Great Quotes on the Importance of Asking the Right Question*. Retrieved on November 2nd, 2017 from http://www.ideachampions.com/weblogs/archives/2012/02/1_it_not_that_shtml
- Heick, Terry. (2017). “*Why Questions Are More Important Than Answers.*” Retrieved on November 2nd, 2017 from <https://www.teachthought.com/technology/why-questions-are-more-important-than-answers/>
- Kalanithi, Paul. (2016). *When Breath Becomes Air: What Makes Life Worth Living in the Face of Death?*. London: Penguin Random House.
- Pual, Richard and Elder, (2001). Linda. *Critical Thinking: Tool for Taking Charge of Your Learning and Your Life*. London: Prentice Hall International.
- Rothstein, Dan and Santana, Luz. (2011). *Make Just One Change: Teach Students to Ask Their Own Questions*. Cambridge: Harvard Education Press.
- Sloane, Paul. (2017). “*Ask questions: The Single Most Important Habit for Innovative Thinkers*” Retrieved on November 2nd, 2017 from <http://www.innovationmanagement.se.imtool-article/ask-qu...ns-the-single-most-important-habit-for-innovative-thinkers/>
- Socrates. (2014). “*The World is Transformed by Asking Questions [draft]*” Retrieved on November 2nd, 2017 from <http://www.singularityweblog.com/the-world-is-transformed-by-asking-questions-draft/>
- Wanger, Tony. (2014). *The Global Achievement Gap: Why Even Our Best Schools Don't Teach the New Survival Skills Our Children Need and What We Can Do About It*. New York: the Perseus Books Group.